

NADBISKUP ANDRIJA ZMAJEVIĆ

Gracija Brajković

Andrija Zmajević (Perast, 1628—1694), sin Nikole¹ i Kate² najprije je bio opat i župnik Perasta, a zatim je od 1671. god. nadbiskup u Baru. Bio je čovjek vrlo široke kulture, pa se pored svoje strogo crkvene aktivnosti isticao i na raznim područjima znanosti: arheologije, povijesti, umjetnosti, poezije, numizmatike, itd. Među ostalim, Zmajević se mnogo zalagao i za oslobodjenje Boke od turske vlasti (Risan, 1684; Herceg-Novl, 1687).³

Zmajević je spjevao nekoliko pjesama od kojih su sačuvane i objavljene »Slovenska Dubrava« i »Poslanica kanoniku Tripu Skuri«, dok se rukopis pjesme o Peraškom boju (15. V. 1654. god.) do danas nije mogao pronaći, pa se smatra izgubljenim. U ovom prilogu iznosimo podatke o Zmajevićevu prevodilačkom radu, i to baš na području poezije.

Andrija Zmajević studirao je filozofiju i teologiju — i u objema postigao doktorat — u Rimu u Urbanovom zavodu Kongregacije Propaganda Fide, gdje je primljen 28. IX. 1649. god. U tom zavodu ostao je do 21. II. 1656. Godinu dana prije Zmajevića u Rim je stigao Ivan Paštrić (1636—1708), iz Poljica.⁴ Paštrić je bio izvanredno nadaren, pa je postao vrсни hebrečista, grecista, doktor obaju prava, filozofije i teologije. Ova dvojica su se upoznali, prijateljski i do kraja života ostali u najsrdačnijim odnosima.

Godine 1702. darovao je Ivan Paštrić splitskom sjemeništu knjige svoje biblioteke. S tim knjigama poslao je i psalam »De profundis« u talijanskim stihovima, koji su prije 1690. godine bili uglazbljeni za oratorij napuljskog potkralja. Kad je nadbiskup Andrija Zmajević dobio u ruke taj *De profundis*, preveo ga je u »Ilirske stihove«. Paštrić javlja splitskoj općini pismom od 21. VIII. 1702. da šalje u Split talijanski original i Zmajevićev prijevod, i to iz dva razloga. S jedne strane želi im izraziti svoju naklonost, a s druge želi da u Splitu spoznaju uspješnost izražavanja dalmatinske muze u ličnosti vrlo cijenjenog prelata, koji je već umro.⁵ Do ovog Zmajevićevog prijevoda *De profundis*-a nismo uspjeli doći.

¹ Nikola se u župskim maticama, a i u drugim dokumentima, najčešće navodi kao Milutin: Milutin Andrijin. Vrlo često se ispušta i samo prezime Zmajević. O ovom dvostrukom imenu Nikola—Milutin u zapisima kotorskih sudsko-notarskih knjiga pisao je Risto Kovičević (Precl admiral Matije Zmajevića, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*. X, Kotor, 1962, str. 75—76).

Svojom oporukom od 6. I. 1637. godine Nikola određuje da ga ukopaju u njegov grob na otoku Sv. Jurja. Crkvi Gospe od Karmela ostavlja jedan srebrni zavjet, a crkvi Gospe od Škrpjela također srebrni zavjet i 30 talira. (Istorijski arhiv, Kotor, SN LXXXVIII, 143).

² Kata, majka Andrije Zmajevića, druga je žena Nikolina. Prva žena se zvala Mara i nastradala je prilikom napada sjevernoafričkih pirata na Perast u zoru 22. VI. 1624. Oko 2000 pirata na 13 galija iznenadili su Peraštane i, uz opću pljačku, odveli u ropstvo oko 450 djece, žena i ljudi. Mara je sa dvije služavke bježala barkom, ali ju je sustigla mala filuka jedne piratske galije. Mara se tako čvrsto držala lanca barke, da je nisu mogli otrgnuti, pa su je ubili. Julije Balović u svojoj Peraškoj kronici naglašava: Radije je pristala na nasilnu smrt, negoli da je odvedu kao ropkinju! »Si contento una violenta morte ricevere, che condursi in cattività.« (Nadžupski arhiv, Perast, R VII, 388, i *Miscellanea* III S 65).

³ Andriji je na krštenju bio kum Milutin Tripov Marković (Markoviću su poslije nazvani Martinović). Ovaj je darovao ugarski pehar banu Petru Zrinskome, kada je došao čestitati Peraštanima pobjedu nad Turcima 15. V. 1654. godine. Pehar je nekada pripadao sigetskom junaku Nikoli Zrinskome, a Peraštani su ga otkupili u hercegovačkih Turaka. Petar je tada izjavio da je došao »vidjeti slavni, čestiti i plemeniti Perast« (Nadžupski arhiv, Perast R IX, Krsto Mazarović, *Biografije Mazarovića*, 48).

⁴ Podatke o Ivanu Paštriću crpem iz članka Ivana Goluba, Ivan Paštrić, *Poljički zbornik*, svezak I, Zagreb, 1968, str. 205, 203.

⁵ »Mandò fuori di essi il *De profundis* in versi Italiani, che in Napoli furono posti in musica per un oratorio del Vice Re prima del 1690, come mi fù riferito, e quando Monsignor Arcivescovo d'Antivari Andrea Zmaievich l' hebbe in mano lo voltò in

U Vatikanskoj biblioteci sačuvane su mnogobrojne Paštrićeve latinske i talijanske pjesme. Među ostalim on je u duhu psalma 71. spjevao jednu pokajničku pjesmu na latinskom jeziku. Pjesma ima jedanaest kitica, a svaka kitica od šest osmeračkih stihova, s izuzetkom posljednje, koja ima sedam stihova. Ovdje ćemo donijeti tu Paštrićevu pjesmu u prijevodu Andrije Zmajevića.⁶

U naslovu pjesme prevodilac ostaje anoniman i sebe naziva »srčani prijatelj«, ali nam rukopis i jezik sigurno odaju nadbiskupa Andriju Zmajevića. Rukopis ove pjesme identičan je Zmajevićevu rukopisu u peraškim maticama, *Ljetopisu crkvenom, Slovinskoj Dubravi*, itd.

Karakteristično je Zmajevićovo ispuštanje slova »j« iza vokala na kraju riječi (tvo-j, nemo-j, lijeva-j, ufa-j) isto kao u *Ljetopisu crkvenom* i ostalim djelima.

Ova pjesma nije parafraza psalma 71, nego je originalan sastav »po načinu«, tj. u formi i duhu spomenutog psalma. Pjesma je sadržajem najbliža psalmima 50. i 76.

Zmajević i u ovoj pjesmi očituje svoje karakteristike: dobro vlada jezikom, jezik je i bogat, ali su mu stihovi nedotjerani. Ponekad se čini da se radi o prvom konceptu, a ne o dovršenoj pjesmi — prijevodu.

MOLITVA GOSPODINU BOGU PO NAČINU PSALMA DAVIDOVA 71

Sastavljena od Pripoštovanoga Gospodina Ivana Paštricija Dalmatina Splitsanina

Svetoga Pisma u Časnoj Učiteljnici Rasplodjenja Vjere u Rimu Naučitelja iz Latinskoga u Slovenski jezik prenesena i istomu izvrsnu Bogoslovcu od Srčana Prijatelja svoga poklonjena

1.

S najdubljih bez dna strana,
Groba moga iz tamnosti,
Nag ležeći i pun rana,
Dižem oči k tvo(j) svjetlosti,
Gospodine Slavni Bože,
Da me milost tvâ pomože!

2.

Deh, pregni se poslušati
Viku i jecanje moje.
Gnjevu tvomu nemoj dati,
Pokazovat srdžbe svoje.
Milostivo usliši me,
Milosrdni Gospodine!

3.

Jednu prašnu u zamjesu⁷
Ako i tih vjetric dune,
Ne vlada se u uresu,
Rastrka se kô pram vune.
Čovječanstvo prinevoljno
Ne uživa što mu je voljno.

4.

Da sam tebi sagriješio,
Gnusobama da sam svijema
Dušu moju oskvrnio,
Mâ ispovijest nije nijema.
Ako išteš krivo djelo
Komu ga neć' nać' na čelo?

•

versi Illirici. Vedranno lor Signori in uno la mia buona intentione, nell' altro la felicità della Musa Dalmatina in un Prelato di quella stima, di cui hora la memoria è in benedictione.» (Vatikanska biblioteka, Borg. lat. 484, f. 264). Za snimak Paštrićevog pisma iz Rima 21. VIII. 1702. upućenog splitskoj općini zahvaljujem don Branku Sbutegi.

Andrija Zmajević umro je u Perastu 8. IX. 1694.

⁶ Vatikanska biblioteka, Borg. lat. 481, f. 59v–60. I za snimak ove pjesme zahvaljujem don Branku Sbutegi.

⁷ Zmajević je u svom rukopisu uz treću strofu stavio broj 4, a uz četvrtu strofu broj 3. Mi smo ovdje izvršili taj razmještaj.

5.

Ne vadim se od zgriješena,
Dal' u srcu sjeme sijem
Tvoga slavna oprostjenja,
Da m' uresni vijenac vijem
I prikažem tvom Pristolju,
Osloboden u nevolju.

6.

Tvoji sveti zakoni su
Oproštenjem narešeni.
Ti veliki darovi su
Grešn' od mene požudjeni.
Među trešnjom⁸ i radosti
Mirne ufam tvê milosti.

7.

Vjerna tvoja obećanja
I meni su stanovita.
Premda (grešne)⁹ duše stanja
Ištu sudca prisrdita,
A nahode ljubovnika,
Milostiva vrh grešnika.

8.

Od večera mrkle noći,
Od postanja jasne zore
Kada svjetlost svojom moći

Goni spanje preko more (!),
Kada umrli probudjeni,
Poslima su zabavljeni,

9.

Do zapada sunčanoga,
Kad je tijelo u pokoju,
Poslovanja razum svoga
Kad ustavi mirn' u goju,
Nemoj s' itko ukloniti
Jedra ufanja otvoriti.

10.

Čekaj, nemo(j) pometat se.
Moli, lijeva(j) plača rijeke,
Stanovito à ufa(j) se,
Dat' oprosti, Slavni, u vijeke,
Pred Pristolje jer njegovo
Proštenja se dijeli slovo.

11.

Ako broj sagriješena
I tegote zloba tvojijeh
Sva nadhode pristupljenja,
Bez konac je ono svojijeh.
Kako valovima mora
Zla opira i najgora,
Zvijezde čini Rajska Dvora.¹⁰

* * *

Na kraju dodajmo da je Zmajević održavao srdačne veze i s kanonikom Jeronimom Paštrićem, starijim bratom Ivanovim. Jeronim je došao u Rim 1649 godine, dakle iste godine koje i Zmajević. Jeronim je poslije u Rimu zastupao Zmajevića i ovaj mu jedno svoje pismo (27. V. 1683) završava ovim stihovima:

Teško Marku Kraljeviću
U zlu dobra čekajući
A u tudje se uzdajući.¹¹

⁸ Je li Zmajeviću trajno u mislima potres od 6. IV. 1667. godine, kada se i on najednom našao u ruševinama crkve sv. Jurja na otočiću pred Perastom? Taj teški događaj on je opjevao u *Slovtinskoj Dubravi*.

⁹ Zbog pregiba lista riječ je nečitka. Pretpostavljamo da se radi o riječi: grešne.

¹⁰ Prve tri kitice ove pjesme objavio je Ivan Golub pod naslovom »Primjer molitvene pjesme Ivana Paštrića na talijanskom jeziku, u hrvatskom prijevodu Andrije Zmajevića«. (Ivan Golub, Ivan Paštrić, n. dj., str. 229—230).

¹¹ Zapis don Srećka Vulovića na unutrašnjoj stranici zadnjih korica knjige V. Jagića *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*, knj. prva, Zagreb, 1867. Knjiga se nalazi u Biskupskoj biblioteci u Kotoru.